

sistematično in s slikovnim gradivom prikazati narečno strokovno besedje, ki zaradi spreminjajočega se načina življenja izginja iz aktivnega besednega zaklada govorcev. Ugotavlja se, da se v jeziku omenjenih strok prepletajo izvirna slovenska poimenovanja izdelkov, orodij, pripomočkov in delovnih postopkov s prevzetimi. Ta so večinoma germanskega izvora, prek nemščine so največkrat prevzeti tudi romanizmi, madžarskih prevzetih izrazov je malo. Avtorica nadaljuje več let stare poskuse dialektologov, da bi s popisi narečnega (tematskega) strokovnega besedja za področje posameznih govorov ali narečij omogočili primerjavo med posameznimi izrazijskimi sestavi v slovenskem narečnem prostoru. To bi omogočilo določitev arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter pripomoglo k uresničitvi Riglerjeve zamisli o narečnih (izrazijskih) slovarjih.

Pričujoče delo pomeni dragoceno obogatitev slovenske dialektološke leksikologije.

Zinka Zorko

Univerza v Mariboru
zinka.zorko@uni-mb.si

MARKO JESENŠEK (UR.): OD MEGISERJA DO ELEKTRONSKE IZDAJE PLETERŠNIKOVEGA SLOVARJA. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Zora 56), 2008, 367 str.

V Pišecah, rojstnem kraju Maksa Pleteršnika (1840–1923), slovenskega jezikoslovca in slovaropisca, so 11. in 12.

septembra 2007 potekali tradicionalni Dnevi Maksa Pleteršnika pod delovnim naslovom *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*. Zbralo se je 28 raziskovalcev, ki so na različne načine povezani s Pleteršnikovim delom oz. se ukvarjajo s slovaropisjem. Le-ti so predstavili 25 razprav, ki so v večini (22) objavljene v znanstveni monografiji z istim naslovom (predstavljena jeseni 2008 v Pišecah). Recenzenta knjige sta Emil Tokarz in Vesna Mikolič, uredil pa jo je Marko Jesenšek.

Razprave vsebinsko oziroma tematsko niso razdeljene. Glede na obravnavane teme (nekatero posegajo na več področij) bi jih lahko razvrstili na pet sklopov: (1) vrednotenje nastanka in prednosti elektronske izdaje Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*; (2) narečno slovaropisje v povezavi s Pleteršnikovim slovarjem; (3) primerjava slovaropisnih dosežkov, pomenoslovje, besedoslovje in besedotvorje v slovarjih; (4) zgodovinsko slovaropisje v povezavi s Pleteršnikom; (5) največji slovenski slovaropisni dosežki in korpusna tematika. Knjigo zaključuje prispevek Metke Furlan z naslovom *Ob izidu nove izdaje Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja*, v katerem avtorica poudarja, da je Pleteršnik kraj Pišce za vedno zapisal na zemljevid krajev, od koder izhajajo pomembne osebnosti, ki so predano gradile in oblikovale slovenski jezik.

V prvi tematski sklop, ki vrednoti nastanek in prednosti elektronske izdaje Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*, lahko uvrstimo prispevek Helene Dobrovoljc (ZRC SAZU v Ljubljani). V njem avtorica prvič pri nas, in sicer vrednoti in ocenjuje elektronsko ter transliterirano izdajo Pleteršnikovega slovarja v luči sodobnega slovaropisja. Osredotoča se na nastanek in

prednosti, ki jih prinaša elektronska različica slovarja, prikazuje uporabnost izdaje, predstavlja izrazne možnosti za poimenovanje elektronskih slovarjev in zaključí z nakazanimi možnostmi za prihodnost. Le-te vidi v spletnih objavah in večpredstavnosti.

Narečno slovaropisje v povezavi s Pleteršnikovim slovarjem, delo za *Slovenski lingvistični atlas* in narečno slovaropisje prikazuje drugi tematski sklop v monografiji. Koroško botanično terminologijo oziroma narečna koroška imena rastlin, ki so še danes živa v narečju, v Pleteršnikovem slovarju raziskuje Mihaela Koletnik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Imena primerja z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo tako knjižni kot narečni jezik: s Pleteršnikovim *Slovensko-nemškim slovarjem* (1894–1895), z Emano-vo *Etnobotanico della Val Canale* (1992), s *SSKJ* (1995) in s *Slovenskim pravopisom* (2001). S tem želi osvetliti zgodovino pojavljanja posamezne besede, opredeliti njeno razširjenost in opozoriti na morebitne pomenske razlike. V razpravi Jožice Škofic (ZRC SAZU v Ljubljani) je osrednja tema narečno besedje v Pleteršnikovem slovarju in gradivo za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA). Iz slednjega jo zanimajo predvsem vprašanja iz prvega zvezka SLA z besedjem iz pomenskega polja *človek*, in sicer analizira narečno besedje za različne *barve las* (*svetlo, črno, rjavo, sivo, rdečo*). S pomočjo kart in izpisov prikazuje, kako uporabni so podatki o naglasu, glasovni podobi, izvoru, zemljepisni omejenosti rabe in ponazarjalno gradivo v Pleteršnikovem slovarju za analizo narečnega gradiva iz SLA. Anja Benko in Zinka Zorko (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta; SAZU v Ljubljani) predstavljata še neraziskani rokopisni slovar Luka Sienčni-

ka (1904–1989), koroškega rodoljuba iz Dobrle vasi. Njegove zapisane koroške narečne besede (604) primerjata z gesli v Pleteršnikovem slovarju in z narečnimi ustreznici, ki sta jih zbrali na Strojni, v Šentanelu in na Kapli. Na koncu prispevka je prikazanih 65 besed na črke *a, b, c* in *č*. Zbiranje gradiva za narečne slovarje pri nas, z osredotočanjem na listkovno kartoteko za izdelavo slovarja *Tezaver slovenskega ljudskega jezika na Koroškem*, analizira Andrejka Žejn (Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju). Podaja devet različnih kartotečnih primerov, ki služijo kot gradivo v geselskih člankih.

Tretji sklop podaja primerjavo slovaropisnih dosežkov, pomenoslovje, besedoslovje in besedotvorje v različnih slovarjih. Jože Toporišič (SAZU v Ljubljani) se ukvarja s slovnično obvestilnostjo Pleteršnikovega slovarja. Analizira besednovednost, naglasnost, glagol, povedkovnik, zaimke, členke in medmete v omenjenem slovarju. Sistematično primerjavo med predložnimi gesli v *Slovensko-nemškem slovarju* Maksa Pleteršnika in *Slovenskim pravopisom* Jožeta Toporišiča podaja Vlado Nartnik (ZRC SAZU v Ljubljani). Glagoli *s se* v Pleteršnikovem slovarju in SSKJ-ju za iztočnice na A do H zanimajo Mojca Tomišič (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Predstavlja glagole iz obeh slovarjev, način njihovega prikaza in načela, po katerih so se sestavljavci obeh slovarjev odločali o prikazu tovrstnih glagolov. Zbrane rezultate primerja po kriterijih: koliko je skupnih glagolov *s se*, koliko je glagolov *s se* brez para v drugem slovarju in koliko je pravih povratnih glagolov. Irena Stramljič Breznik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) se ukvarja z besedotvorno kategorijo samostalniških manjšalnic v Pleteršnikovem slovarju in

SSKJ, in sicer z vidika rodnosti in razvrstitvenih lastnosti obrazil. Kot namen si zastavlja predstavitev tvorbenne stabilnosti oziroma obrazilnih premikov izbrane specifične skupine tvorjenk na časovni osi dobrih sto let. Hkrati s tem pojasnjuje nastanek obrazila *-ček*. Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo šest let po izidu *Slovenskega pravopisa* (2001) prikazuje Helena Dobrovljč (ZRC SAZU v Ljubljani). Predstavlja pojmovanje variantnosti v normi pri slovenskih jezikoslovcih 20. stoletja, pomen variantnosti v postopku slovarskega normiranja in variantnost v *Slovenskem pravopisu* 2001 (prikazuje dvojnične rešitve iz SP 2001, na primer lastnoimenske stalne besedne zveze, besedne zveze z vrstnimi izimenskimi pridevniki na *-ov/-ev* oziroma *-in*, zloženske, ki jih pogosto pišemo kot besedne zveze in podobno). Ptičja imena v Pleteršnikovem slovarju sistematično zanimajo Marka Jesenška (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Podaja popoln izpis ptičjih imen s pomočjo Pleteršnikovega elektronskega slovarja, sistematski pregled ptičjih imen po rodovih in družinah, zgradbo slovarskega sestavka, navaja besedoslovno in besedotvorno podobo ptičjih imen, dodaja pa tudi nekaj ilustrativnega gradiva. S pomenoslovjem v naših slovarjih od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja se ukvarja France Novak (ZRC SAZU v Ljubljani), ki v referatu opiše, kako so v slovarjih predstavljeni besedni pomeni. Prikazuje različne tipe slovarskih ubeseditvev pomenov oziroma določevanja pomenov. Glede na razlage loči več tipov slovarjev. Drugo vprašanje njegovega raziskovanja je določanje oziroma omejevanje pomenov.

Ocena zgodovinskega slovaropisja v povezavi s Pleteršnikom je predmet raziskav v četrtem, najobsežnejšem

tematskem sklopu. Raziskave na tem področju je zelo olajšala elektronska izdaja Pleteršnikovega slovarja. Ireno Orel (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta) primerjalno zanima Pohlinovo slovarsko besedje iz njegovega slovarja *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781) z besedjem v Pleteršnikovem slovarju. Ugotavlja in navaja merila za navedbo prvega v drugem slovarju, in sicer glede na vrsto besedja po zvrstnosti, izvoru, pojmovnih poljih, izraznih razlikah in razširjenosti rabe. V Pleteršnikovem slovarju preverja vse Pohlinove iztočnice pri črkah *b* in *t*. V *Slovensko-nemški slovar* je Maks Pleteršnik vključil tudi Japlja, Škrinjarja in Travnja – tri ključne prevajalce prve katoliške izdaje *Svetega pisma* v slovenščino (1784–1802). Njihove vire z leksikološkega in leksikografskega vidika skozi besedje predstavlja Jožica Narat (ZRC SAZU v Ljubljani). Primerjalna jezikovna analiza deleža Vodnikovega besedja iz njegovega pesniškega jezika, prvega slovenskega časnika in strokovnega priročnika v Pleteršnikovem slovarju je predmet raziskave Andreje Legan Ravnika (ZRC SAZU v Ljubljani). V drugem delu prispevka avtorica na izbranem vzorcu prav tako s primerjalno analizo besedja v Pleteršnikovem (1894), Vodnikovem (1804–1806) in Cigaletovem slovarju (1860) ugotavlja predvsem tisti Vodnikov slovaropisni delež, ki ni eksplicitno naveden v Pleteršnikovem slovarju. Z analizo fonetičnih in leksikalnih variant v osrednjem slovarskem delu Alasijevega *Vocabolario Italiano, e Schiauo* (1607; *Italijansko-slovenski slovar*) poskuša Metka Furlan (ZRC SAZU v Ljubljani) odgovoriti na vprašanje, ali je variantnost relevantna pri ugotavljanju stanja slovenščine v Devinu in okolici na začetku 17. stoletja. Natalija Ulčnik (Univerza v Mariboru,

Filozofska fakulteta) obravnava besedje Jožefa Košiča (1788–1867), enega najbolj vsestranskih prekmurskih piscev, v *Slovarju stare knjižne prekmurščine* (2006). Članek zaključuje z njegovim vplivom na druge prekmurske pisce (npr. Janoša Kardoša, Imreta Agustiča, Jožefa Bagaryja). Besedje treh izbranih pridig Jožefa Sakoviča (1874–1930) iz 1. polovice 20. stoletja, iz katerih je naredila popolni izpis besed v obliki slovarja, primerjalno s *Slovarjem stare knjižne prekmurščine* prikazuje Tatjana Grah (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Značilno Slomškovo besedje v Pleteršnikovem slovarju predstavlja Nataša Koražija (Rogaška Slatina). Z izpisi dokazuje, da je v omenjenem slovarju zajeto besedje celotnega slovenskega prostora, vključena je tudi panonska narečna in knjižna leksika. Na gradivsko problematiko zgodovinskega slovaropisja opozarja Majda Merše (ZRC SAZU v Ljubljani), ki želi ob Pleteršnikovem slovarju pokazati na razlike glede izbire in prikaza ponaazarjalnih zgledov v zgodovinskem ter nezgodovinskem slovarju. Prikazuje obseg slovarsko zajetega besedja, ki sta ga v knjižnojezikovno zakladnico 16. stoletja prispevali Kreljeva in Juričičeva postila. Na osnovi tega gradiva in primerjave z njegovo uporabo v Pleteršnikovem slovarju rekonstruira motivacijo izbire zgledov in predstavlja način slovarskega prikaza gradiva, ki vključuje tudi tipologijo posodabljanja zgledov.

Analizo najnovejših slovaropisnih dogajanj pri nas in vprašanja, ki se navezujejo na tako imenovano korpusno gradivo (FidaPLUS in KoRP), prikazuje peti tematski sklop. Nataša Logar in Vojko Gorjanc (Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Filozofska fakulteta) z nekoliko nenavadnim

naslovom prispevka *Če bogoslovec na prepíše vira in če slovar nima korpusa* razpravljata o gradivni verodostojnosti slovarjev. Skozi slovensko leksikografijo in terminologijo zadnjega stoletja analizirata uzaveščenost temeljnih leksikografskih načel glede slovarskega gradiva. Korpusno gradivo bi po njunem mnenju morali vplesti in vključiti v sodobno slovaropisno delo. Opozarjata na probleme (pridobitev leksike, merila za vključitev le-te v geslovnik, vključitev podatkov v geselski članek), ki so se pojavljali pred nastankom korpusov. Dosežka sodobne slovenske dvojezične leksikografije na primerih *Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford-DZS* (2005, 2006) in *Malega slovensko-angleškega slovarja DZS* (2006) prikazujeta Mojca Šorli in Katarina Grabnar (Ljubljana). Za oba slovarja sta bila uporabljena besedilna korpusa, izdelana povsem na novo in sta, po besedah avtoric, plod zdaj že uveljavljene slovaropisne prakse.

Po mnenju glavnega urednika Marika Jesenška monografija *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja* na novo vrednosti slovensko slovaropisje, pregled katerega kaže, da sta bili – tako leksikologija kot leksikografija – ves čas vpeti v aktualne jezikovne razmere. Monografija predstavlja razvoj slovenskega slovaropisja, narečno in knjižno jezikovno različnost naše države; ocenjuje delež in vpliv narečnega besedja v slovarjih osrednjeslovenskega prostora in delež posameznih zbiralcev slovenskega besedja v Pleteršnikovem slovarju; vrednoti pomen in vlogo Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*; analizira nekatera (še ne temeljiteje) raziskana dela iz zgodovine slovenskega slovaropisja in vrednoti njihovo vlogo, pomen ter vpliv; prikazuje in sistematično predstavlja

sodobno slovensko slovaropisno delo; prvič je prikazana ocena transliterirane izdaje Pleteršnikovega slovarja in njene različice na zgoščenki.

Slovarji morajo biti uporabnikom dostopni in uporabni. Največjo in najširšo dostopnost lahko danes dosežemo z objavo slovarja na internetu, nekoliko manjšo z objavo slovarja na zgoščenki. Z objavo na spletu lahko hkrati vidimo in spremljamo uporabnikov odziv, vprašanja in težave, ki se mu ob uporabi slovarja zastavljajo. To lahko sestavljavcu slovarja nudi gradivo za raziskave, možnosti nadaljnje razširitve, mogoče spremembe slovarja in podobno. Že Helena Dobrovoljc v svoji razpravi nakazuje, da bodo najnovejši in prihodnji elektronski slovarji dopolnjeni v smislu večpredstavnosti, zlasti zvočnosti. Slednje bi vsekakor morali vključiti v nastajajoče slovarje (tako npr. v narečne kot knjižne), saj je to pri nas še nerazširjena in nepreizkušena praksa.

Tematika, prikazana v razpravah, zbranih v monografiji, se osredotoča predvsem na slovensko slovaropisje. Letega prikazuje v povezavi s knjižno, korpusno, z narečno in zgodovinsko problematiko pri nas. Monografija je pomemben prispevek na tem področju, saj temeljito pokriva in združuje poglede z različnih zornih kotov, njihova stična točka pa je slovaropisje. Kot izhodišče je skoraj v vseh prispevkih uporabljen Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* – tako v knjižni kot v elektronski verziji.

V evropskem in svetovnem merilu sta leksikologija in leksikografija zelo aktualni in hitro razvijajoči se področji, ki se jima pri nas (po mojem mnenju) še vedno posveča premalo raziskovalne pozornosti. Slovenci moramo nedvomno izhajati iz lastnih kvalitetnih slovaropisnih začetkov – Pleteršnikove-

ga slovarja, ob tem pa bi morali slediti tudi novostim iz tujine in dobre ideje znati prenesti v domač prostor.

Anja Benko

Univerza v Mariboru
anja.benko@gmail.com

MIRKO KRIŽMAN: JEZIKOVNE STRUKTURE V PESNIŠKEM OPUSU AVSTRIJSKE PESNICE CHRISTINE LAVANT. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Zora 59), 2008, 193 str.

Avstrijska pesnica in prozaistka Christine Lavant iz Labotske doline na avstrijskem Koroškem (pravzaprav Christine Habernig, roj. Thonhauser leta 1915, umrla 1973 v Wolfsbergu) je bila po Križmanu »z vso elementarno silo prepojena s pokrajino in atmosfero, v kateri je živela«. Rojena kot deveti otrok v rudarski družini je bila močno zasidrana v realno, prej ko ne trdo in delovno vsakdanje življenje, od zgodnjega otroštva ožigosana s stalnimi telesnimi in duševnimi tegobami, pa vendar tudi globoko čuteča in prefinjena opazovalka sebe in okolice. Bolezenske težave so ji preprečile šolanje, saj je zaradi slabega telesnega zdravja lahko zaključila le ljudsko šolo, niso pa bile ovira za samostojno poglobljeno ukvarjanje z umetnostjo. Dotaknilo se je je slikarstvo, predvsem pa jo je pritegnila literatura. Postala je strastna bralka in kljub prostorski in socialni izoliranosti kmalu tudi izredna poznavalka klasičnih literarnih del in sočasnega evropskega